

A. a ostatní proti Islandu, rozsudek ze dne 15. 11. 2022

Stěžovatel: A.

Žalovaný stát: Island

Číslo stížnosti: 25133/20, 31856/20

Datum: 15.11.2022

Článek Úmluvy: čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: odebrání dítěte, péče o dítě, pěstounská péče, práva rodičů na styk s dítětem, rodičovská péče, rodičovství, rodina, sociálně-právní ochrana dětí

Český právní řád: Čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod § 865–§ 874, § 887–891, § 953–970 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 3/2023

A. proti Islandu, rozsudek ze dne 15. 11. 2022

Autorský komentář

V předmětné věci byly nezletilé děti odebrány z rodiny stěžovatelů a předány do pěstounské péče pro důvodné podezření jejich sexuálního zneužívání ze strany otce, prvního stěžovatele. K tomuto důvodu přistoupil i závěr příslušných orgánů a soudu o nedostatečných výchovných kompetencích obou rodičů, kdy matka dětí, druhá stěžovatelka, neměla náhled na jednání otce dětí a nezbránila tomu, aby po vznesení obvinění proti otci je otec nekontaktoval, ačkoliv z něho měly strach. V trestním řízení byl otec pravomocně zproštěn obvinění ze sexuálního zneužívání dětí, nicméně navzdory tomuto rozhodnutí nedošlo k vrácení dětí z pěstounské péče do péče rodičů dětí. Národní soudy závěr o ponechání dětí v pěstounské péči založily na podrobném vyhodnocení výkonu práv a povinností rodičovské odpovědnosti, který shledaly nedostatečným a ohrožujícím nejlepší zájem dotčených dětí. Jinými slovy byla vyvrácena obava prvního stěžovatele, že navzdory zprošťujícímu rozsudku byl otec skrytě potrestán za tvrzené sexuální zneužívání dětí a že hlavním důvodem pro odebrání dětí bylo právě toto obvinění. Naopak, Nejvyšší soud uznal konečnou závaznost zprošťujícího rozsudku prvního stěžovatele, ale poznamenal, že tento zprošťující rozsudek sám o sobě nemůže být určující pro výsledek řízení o péči o děti. Přistoupil k posouzení skutkových okolností případu a dostupných znaleckých důkazů, aniž by se dále zabýval trestním řízením proti prvnímu stěžovateli nebo údajným trestným jednáním z jeho strany. Rozhodnutí o odebrání dětí z péče rodičů tak bylo založeno na velkém množství zpráv, posudků a svědeckých výpovědí, z nichž mnohé byly získány po skončení trestního řízení proti prvnímu stěžovateli a nezávisle na tomto řízení. Zejména byla přikládána značná váha zprávě soudem jmenovaného znalce, která vycházela z

rozhovorů s rodiči, dětmi, pracovníky školy dětí, pěstouny a dětskými psychology, z psychologických posudků rodičů a z pozorování dětí během kontaktů s druhou stěžovatelkou a pěstouny. ESLP uzavřel, že postupem národních soudů nedošlo k porušení čl. 8, neboť soudy pečlivě a citlivě vážily jednotlivé protichůdné zájmy a přední význam přiznaly nejlepšímu zájmu nezletilých dětí. Předmětné rozhodnutí je tak významné sdělením, že ani zprošťující rozsudek v trestním řízení nezbavuje (nemůže zbavit) soudy v civilním řízení, aby na základě všech zjištěných okolností pečlivě vyhodnotily nejlepší zájem dítěte v situaci, kdyby děti měly být neprodleně navraceny do původní rodiny. Na odlišnost posouzení skutkových podstat v trestním a civilním řízení upozorňuje i judikatura českého Nejvyššího soudu, byť tak ve vztahu k ustanovení § 135 o. s. ř. učinila v poměrech pozůstalostního řízení (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 24 Cdo 106/2021, R 47/2022).

(JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

První stěžovatel a druhá stěžovatelka jsou manželé a mají spolu dvě děti: dívku X., třetí stěžovatelku, a chlapce Y., čtvrtého stěžovatele.

V říjnu 2015 škola X. oznámila příslušnému městskému výboru pro ochranu dětí (dále jen „Výbor“), že se X. z vlastní iniciativy svěřila učitelce a popsala domácí násilí a obavy o matku a bratra. X. rovněž nakreslila obrázek, na němž bylo znázorněno, jak ji a jejího bratra otec hladil po intimních partiích. Dotyčná učitelka byla speciální pedagožka, u které X. absolvovala terapii, jejímž cílem bylo vypořádat se s úzkostí, zvýšit její sebevědomí a naučit ji zacházet se svými myšlenkami a pocity. Na otázku, zda se chtěla učitelce svěřit již dříve, X. odpověděla kladně a uvedla, že se neodvážila říci nic dříve.

Případ byl ještě téhož dne nahlášen policii. První stěžovatel byl předvolán k výslechu, zatčen a na čtyři dny umístěn do vyšetřovací vazby.

Po otcově zatčení byli X. a Y. vyslechnuti v Dětském centru (Barnahús).

Při prvním pohovoru v Dětském centru v říjnu 2015 X. nejprve uvedla, že si nepamatuje, že by jí otec udělal něco špatného, ani že by o tom řekla výše zmíněné speciální pedagožce. V průběhu rozhovoru se X. rozplakala a byla tak zničená, že bylo nutné udělat přestávku. Když rozhovor znovu začal, X. plakala ještě více, opakovaně krčila rameny a neposkytla žádnou přímou odpověď na otázku, zda otec sexuálně zneužíval ji nebo jejího bratra.

Při druhém pohovoru v Dětském centru v prosinci 2015 X. popsala, jak se otec dotýkal penisem jejích intimních partií, a řekla, že se bojí o svého bratra.

Při třetím pohovoru v Dětském centru v srpnu 2016 X. popsala, jak se otec dotýkal prstem jejích intimních partií a mazal je krémem, a také se dotýkal jejích intimních partií svým penisem. X. opět vyjádřila obavy o svého bratra.

Poté, co se Y. v září 2016 přestěhoval do pěstounské rodiny, jeho pěstounka Výboru nahlásila, že trpí problémy s močením a střevy a že jí na dotaz řekl, že je tajemstvím, že mu otec na genitálie nanáší krém, a že to matce nesmí říct. Výbor tuto skutečnost oznámil policii.

Při pohovoru v Dětském centru Y. uvedl, že mu otec třel penis, mazal ho krémem a také mu strkal prst do konečníku. Podle Y. jeho otec řekl, že to nesmí říct jeho matce.

Na začátku vyšetřování případu navštívili pracovníci sociální péče domácnost rodiny. Podle jejich

zprávy byl v domácnosti velký nepořádek a o děti bylo velmi špatně postaráno.

Druhá stěžovatelka se v té době léčila s depresemi a úzkostmi v rehabilitačním centru. Souhlasila s dočasným umístěním dětí mimo domov na dobu několika týdnů. Když toto dočasné umístění v prosinci 2015 skončilo, děti se vrátily do péče matky, neboť jejich otec se do té doby z rodinného domu odstěhoval.

Během této doby se druhé stěžovatelce dostalo různých forem pomoci a poradenství, měla dohled v domácnosti, souhlasila s neohlášenými návštěvami pracovníků sociální péče a prohlásila, že je ochotna spolupracovat ve prospěch X. Dne 12. ledna 2016 psycholog Dětského centra oznámil Výboru obavy o situaci dětí. Ve zprávě bylo uvedeno, že X. je v kontaktu s prvním stěžovatelem a nemá podporu druhé stěžovatelky a že vzhledem k této situaci není pravděpodobné, že by poradenská sezení, která X. absolvuje, byla účinná. V rozhovorech s pracovníkem sociální péče a pracovníky školy v té době druhá stěžovatelka uvedla, že se domnívá, že podezření na zneužívání bylo založeno na nedorozumění a že škola při oznámení těchto podezření reagovala přehnaně.

Dne 3. února 2016 Výbor rozhodl, že X. má být umístěna do dočasné pěstounské péče mimo rodinný domov na dobu dvou měsíců. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno okresním soudem v Reykjanes dne 16. března 2016, který později vyhověl žádosti o prodloužení umístění o dalších šest měsíců. Toto rozhodnutí o prodloužení potvrdil Nejvyšší soud dne 19. května 2016. Během dočasného umístění X. mimo rodinný dům se stýkala s druhou stěžovatelkou a Y. jednou týdně po dobu dvou hodin pod dohledem.

V srpnu 2016 druhá stěžovatelka odhlásila Y. z mateřské školy a přestěhovala se do jiné obce. Vzhledem k informacím, které naznačovaly, že Y. se hojně stýká s prvním stěžovatelem, Výbor dne 1. září 2016 rozhodl, že chlapec má být odebrán z domova a umístěn do stejné pěstounské rodiny jako X., a to na dobu dvou měsíců. Několik dní po jeho umístění do pěstounské péče pěstounka informovala orgány o problémech Y., jakož i o tom, co řekl o svém otci. Výbor o tom informoval policii.

Dne 7. listopadu 2016 předložil psycholog Výboru na jeho žádost zprávu, v níž posoudil schopnost druhé stěžovatelky pečovat o děti X. a Y. Zpráva dospěla k závěru, že nemá dostatečnou schopnost pečovat o děti, přičemž se mimo jiné odvolávala na její nedbalost, náznaky možného násilí, její emocionální a mezilidské problémy a její rozhodnutí umožnit prvnímu stěžovateli zůstat v domácnosti a vyvíjet nátlak na X., aby změnila svou výpověď, místo aby se postavila na stranu dětí a chránila je. Psycholog konstatoval, že by existovalo značné riziko, kdyby se děti vrátily do péče druhé stěžovatelky, a doporučil, aby zůstaly v pěstounské péči a stýkaly se s ní pod přísným dohledem.

Umístění obou nezletilých do pěstounské péče bylo opakovaně prodlužováno.

Na jaře 2017 byl sociální pracovník jmenován opatrovníkem X. a Y. Po šesti setkáních s X. sepsal opatrovník zprávu pro výbor o přáních X. ohledně její budoucí situace: X. si přála žít s pěstouny až do dospělosti a byla spokojena s tím, že oba sourozenci budou mít kontakt s matkou jednou za dva týdny.

Dne 8. června 2017 předložili dva sociální pracovníci výboru zprávu, v níž konstatovali, že ani jeden z rodičů není způsobilý pečovat o děti. Zpráva navrhovala, aby nezletilí byli odebráni z jejich péče.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ PROTI PRVNÍMU STĚŽOVATELI

První stěžovatel byl dne 26. října 2015 předvolán k výslechu, zatčen a na čtyři dny umístěn do vyšetřovací vazby. Policie jej znovu vyslechla ve dnech 29. října 2015, 22. prosince 2015 a 30. srpna 2016. Vždy popíral, že by se dopustil sexuálních trestných činů vůči dětem.

Dne 15. března 2017 byla proti prvnímu stěžovateli podána obžaloba, v níž byl obviněn ze sexuálních trestných činů proti X. a Y. Za prvé byl obviněn z toho, že v době, kdy bylo X. šest až sedm let, tedy od roku 2014 do konce října 2015, desetkrát až dvacetkrát zasunul svůj penis do genitálií X., když ležela v noci ve své posteli. Zadruhé byl obviněn z toho, že jednou, když byly Y. čtyři nebo pět let, třel chlapci penis v koupelně jejich domu a krátce poté mu v ložnici zasunul prst do konečníku.

Rozsudkem ze dne 22. listopadu 2017 Okresní soud v Reykjaness zprostil prvního stěžovatele všech obvinění. Dospěl k závěru, že vina prvního stěžovatele nebyla prokázána bez důvodných pochybností, přičemž konstatoval, že výpovědi X. a Y. o událostech nebyly zcela konzistentní a že žádné další shromážděné důkazy, včetně výsledků lékařských vyšetření a důkazů shromážděných v rodinném domě, nepodpořily její výpověď, že ji otec obtěžoval. Obžaloba se proti rozsudku okresního soudu neodvolala, a tak se osvobozující rozsudek prvního stěžovatele stal pravomocným.

ŘÍZENÍ O ODEBRÁNÍ DĚTÍ Z PÉČE RODIČŮ

Řízení o odebrání dětí z péče bylo zahájeno na návrh Výboru. V průběhu řízení soud ustanovil psychologa, aby posoudil schopnost rodičů pečovat o děti a situaci dětí. Ve zprávě ze dne 12. května 2018 znalec uvedl, že tvrzení dětí, že se něco stalo, byla konzistentní a psychologové, kteří děti vyslechli, shledali, že jejich výpovědi týkající se zacházení, které údajně utrpěly ze strany otce, jsou věrohodné. Dále konstatoval, že schopnost rodičů pečovat o děti je nedostatečná, ačkoli její rozsah bylo vzhledem k umístění dětí do dlouhodobé pěstounské péče obtížné posoudit, a že v péči a výchově dětí ze strany rodičů se projeví známky zanedbávání. Kromě toho zpráva uvádí, že druhá stěžovatelka před vynesením zprošťujícího rozsudku přestala spolupracovat s orgány sociální péče, že umožnila značný styk dětí s jejich otcem a orgánům sociální péče o tom lhala. Konstatoval, že obě děti vyjádřily jasnou preferenci zůstat v péči pěstounů, s nimiž si vytvořily hluboké pouto a u nichž zažívaly bezpečí a vřelost. Konstatoval, že přestěhování do pěstounské rodiny a omezený kontakt vedly k dalšímu oslabení vazby dětí k rodičům, ale poznamenal, že existují náznaky, že tato vazba nebyla na počátku tak silná, jak je obvyklé. Zprávy stran zapojených do školní docházky a léčby dětí ukázaly, že oběma dětem se po umístění do pěstounské péče daří mnohem lépe. Obě děti se svého otce skutečně bály. X. se rozhodně vyjádřila, že si myslí, že není dobré, aby žila s otcem, a její vztah s matkou se zdál být narušený. Y. popsal pozitivní vztah s matkou, ale uvedl, že když s ní žil, někdy mu ubližovala a otec také. Ani jedno z dětí nevyjádřilo přání žít v budoucnu s matkou. Znalec považoval za pravděpodobné, že matčino duševní strádání ovlivnilo její schopnost řádně se o děti starat a že navzdory zproštění otce viny děti stále pocítují strach a nejistotu v souvislosti s jeho možnou přítomností. Protože se s otcem necítily bezpečně, a protože se matka postavila na jeho stranu, nebyla schopna vytvořit ani prostředí, v němž by se děti cítily bezpečně. Rozsudkem ze dne 16. července 2018 Okresní soud v Reykjavíku vyhověl žádosti Výboru o odebrání dětí z péče prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky. Ti se odvolali a odvolací soud rozsudek zrušil pro procesní pochybení a věc vrátil okresnímu soudu.

Novým rozsudkem ze dne 6. června 2019 Okresní soud v Reykjavíku opětovně vyhověl žádosti Výboru o odebrání dětí z péče prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky.

Okresní soud se ve svém rozsudku opíral o zprávu soudem jmenovaného znalce, výpovědi dětí a dalších svědků před soudem a dokumentace dostupné ve věci. Okresní soud shledal, že postup orgánů ochrany dětí byl v několika ohledech nedostatečný. Pokud však jde o podstatu věci, okresní soud shledal, že kritéria uvedená v § 29 odst. 1 písm. c) a d) zákona o ochraně dětí byla splněna bez ohledu na zprošťující rozsudek. Obě děti opakovaně popisovaly chování prvního stěžovatele vůči nim a vyjadřovaly z něj strach, a v každém případě bylo dostatečně prokázáno, že není schopen zajistit zdraví a blaho dětí. Pokud jde o druhou stěžovatelku a její péči o X., její omezené schopnosti jako pečovatelky a její neschopnost řádně reagovat na situaci v rodině splňovaly kritéria uvedená v § 29 odst. 1 písm. a) a d) zákona o ochraně dětí. Pokud jde o druhou stěžovatelku a její péči o Y., okresní

soud shledal, že kritéria uvedená v písmenu d) tohoto ustanovení byla naplněna, a to s ohledem na hlubokou nedůvěru a strach Y. vůči Soud navíc odkázal na nepopiratelný zájem dětí na tom, aby nebyly odděleny, a shledal, že za současného stavu věci nejsou možná žádná méně invazivní opatření.

První stěžovatel a druhá stěžovatelka se proti tomuto rozsudku odvolali k odvolacímu soudu, který rozsudkem ze dne 1. listopadu 2019 rozhodnutí okresního soudu zrušil.

Odvolací soud ve svém rozsudku konstatoval, že Výbor pochybil, když po zproštění prvního stěžovatele obžaloby v trestním řízení nepřehodnotil svůj postoj k otázce péče o děti; namísto toho a s ohledem na jeho právo být považován za nevinného, dokud mu není prokázána vina, měl Výbor v té době vypracovat nový plán řešení případu a rozvrhnout styk dětí s rodiči, jedním z nich nebo oběma, s cílem opětovného sloučení rodiny, pokud to nebylo považováno za nemožné vzhledem k zájmům dětí. Odvolací soud rovněž konstatoval, že v dané věci existují protichůdné zprávy týkající se přání dětí a že vzhledem k jejich nízkému věku a dlouhodobému umístění do pěstounské péče nelze jejich přáním přikládat rozhodující váhu. Odvolací soud nakonec dospěl k závěru, že Výbor neprokázal, že po zproštění obžaloby první stěžovatelky nebylo možné použít jiná opatření, která by byla méně invazivní než trvalé zbavení péče, aby byly chráněny zájmy rodiny a dětí.

Výbor požádal o povolení podat proti rozsudku odvolacího soudu dovolání k Nejvyššímu soudu, který žádosti vyhověl. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 10. března 2020 rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a rozhodl, že obě děti jsou odebrány z péče prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky.

Nejvyšší soud ve svém rozsudku kritizoval rozsudek odvolacího soudu v několika ohledech, mimo jiné za to, že zcela ignoroval zprávu soudem jmenovaného znalce; že dospěl k nepřesnému závěru, že výslech X. z října 2015 neposkytl žádné informace o údajných sexuálních trestných činech prvního stěžovatele; a za to, že na nedostatečném základě dospěl k závěru, že přání a výpovědi dětí byly během jejich pobytu v pěstounské péči ovlivněny jinými osobami, což, jak Nejvyšší soud poznamenal, bylo v rozporu s výslovným závěrem soudem ustanoveného znalce, že v tomto ohledu nebyly zjištěny žádné známky indoktrinace dětí. Závěrem Nejvyšší soud odvolacímu soudu vytkl, že děti nevyslechl podruhé osobně, jak požadoval Výbor, ale spoléhal se na svůj pohovor s nimi, který se uskutečnil osm měsíců před vydáním rozsudku. Přestože Nejvyšší soud shledal tyto vady rozsudku odvolacího soudu, nepovažoval za účelné jeho rozsudek zrušit a věc vrátit k novému projednání, a to s ohledem na časovou náročnost případu a zájmy dětí.

Ve věci zproštění prvního stěžovatele Nejvyšší soud uvedl, že s ohledem na skutkové okolnosti případu a zásady, jimiž by se měla řídit všechna rozhodnutí ve věcech péče o děti, jeho osvobozující rozsudek v trestní věci, poměřováno vysokým důkazním standardem, který se na takové případy vztahuje, nemůže být v řízení o péči o dítě rozhodující. Naopak, skutkové okolnosti případu péče o děti bylo třeba posoudit s ohledem na nejlepší zájem dětí a platná pravidla a zásady péče o děti. Tím podle Nejvyššího soudu nebylo porušeno právo být považován za nevinného, dokud není prokázána jeho vina.

SOUČASNÝ STAV X. A Y.

Po rozsudku Nejvyššího soudu, kterým byly děti odebrány z péče prvních dvou stěžovatelů, přešla péče o děti na Výbor a děti zůstávají v pěstounské rodině, kde žijí od roku 2015.

V prosinci 2020 výbor rozhodl o styku X. a Y. s druhou stěžovatelkou, který se měl uskutečnit čtyřikrát ročně po šesti hodinách, a to o svátcích a narozeninách. Kromě toho měl Y. absolvovat jeden další šestihodinový styk s druhou stěžovatelkou za předpokladu, že bude ochoten jít bez své sestry. Styk by byl zpočátku pod dohledem, ale pokud by styk probíhal dobře, dohled by byl ukončen.

Babička dětí z matčiny strany by měla mít možnost účastnit se styku s matkou po dohodě s matkou. Výbor rovněž rozhodl, že první stěžovatel by se neměl stýkat s žádným z dětí. V srpnu 2021 toto rozhodnutí potvrdil Odvolací výbor pro sociální péči.

V prosinci 2020 výbor rovněž souhlasil s tím, aby se babička dětí z otcovy strany mohla stýkat s dětmi X. a Y. dvakrát ročně, vždy na dvě hodiny. První stěžovatel neměl být styku přítomen.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

SPOJENÍ STÍŽNOSTÍ

Vzhledem k podobnému předmětu stížností považuje Soud za vhodné je posoudit společně v jediném rozsudku.

ÚDAJNÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

První stěžovatel a druhá stěžovatelka si stěžovali, že odebráním dětí z jejich péče bylo porušeno jejich právo i právo jejich dětí na respektování soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 8 Úmluvy, který v relevantním rozsahu zní takto:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Přípustnost

Locus standi

První stěžovatel a druhá stěžovatelka ve svých původních stížnostech uvedli, že se domnívají, že zbavení péče porušilo jejich právo i právo dětí na respektování rodinného života, ačkoli jménem dětí samostatné stížnosti podány nebyly. První stěžovatel i druhá stěžovatelka byli výslovně vyzváni, aby se samostatně zabývali otázkou práv dětí, jakož i jejich vlastní aktivní legitimací k podání stížnosti jejich jménem.

První stěžovatel se ve svém vyjádření otázkou práv dětí nezabýval, ale uvedl, že „ačkoli se věc týká práva rodičů, jsme přesvědčeni, že sjednocení rodiny bude také v nejlepším zájmu dětí.“

Druhá stěžovatelka tvrdila, že má aktivní legitimaci a že navzdory odebrání dětí z její péče má podle vnitrostátního práva (viz § 34 zákona o ochraně dětí, bod 54 výše) právo podávat návrhy ve věcech týkajících se dětí.

Vláda uvedla, že první stěžovatel a druhá stěžovatelka nebyli zákonnými zástupci dětí podle vnitrostátního práva, a ačkoli to nebylo rozhodující pro jejich aktivní legitimaci k podání stížností jejich jménem k Soudu, mezi rodiči a dětmi navíc existoval střet zájmů, který bránil prvnímu z nich zastupovat zájmy druhého. Vláda navíc uvedla, že rodiče nepodali jménem dětí samostatné stížnosti.

Soud opakuje, že je třeba se vyhnout restriktivnímu a čistě technickému přístupu, pokud jde o zastupování dětí před orgány Úmluvy; zejména je třeba zohlednit vazby mezi dotčeným dítětem a jeho „zástupci“, předmět a účel žádosti a možnost střetu zájmů (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 4. 2010, *Moretti a Benedetti proti Itálii*, č. 16318/07, bod 32; viz také

rozhodnutí Komise ze dne 20. 5. 1996, *S. D., D.P. a T. proti Spojenému království*, č. 23714/94). V souvislosti s článkem 8 Úmluvy Soud několikrát připustil, že rodiče, kteří nemají rodičovská práva, se na něj mohou obrátit jménem svých nezletilých dětí (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 5. 2001, *Scozzari a Giunta proti Itálii*, č. 39221/98 a 41963/98, body 138-39), přičemž klíčovým kritériem pro Soud v těchto případech bylo riziko, že by se o některých zájmech dětí nedozvěděl a že by jim byla odeprána účinná ochrana jejich práv vyplývajících z Úmluvy (viz obdobně rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 6. 2015, *Lambert a ostatní proti Francii*, č. 46043/14, bod 94). Pokud však k němu podal návrh biologický rodič jménem svého dítěte, může se přesto stát, že Soud identifikuje protichůdné zájmy rodiče a dítěte (viz výše citovaný rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 9. 2019, *Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, č. 37283/13, bod 158).

S ohledem na vyjádření prvního stěžovatele má Soud za to, že se nesnaží zastupovat děti. Pokud jde o druhou stěžovatelku, Soud se domnívá, že otázka její aktivní legitimace k podání těchto stížností jménem dětí k Soudu úzce souvisí s podstatou stížnosti (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 1. 2022, *E.M. a ostatní proti Norsku*, č. 53471/17, bod 36). Připojuje proto předběžnou námítku vlády k projednání společně s meritem věci v tomto ohledu.

Vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků

Vláda uvedla, že první stěžovatel a druhá stěžovatelka nevyčerpali vnitrostátní prostředky nápravy, neboť jejich podání před vnitrostátními soudy dostatečně neodkazovala na článek 8 Úmluvy.

První stěžovatel a druhá stěžovatelka toto tvrzení zpochybnili a poznamenali, že jak odvolací soud, tak Nejvyšší soud se článkem 8 zabývaly. První stěžovatel navíc tvrdil, že se na článek 8 před vnitrostátními orgány odvolával a že toto ustanovení bylo ve věci implicitně použito od samého počátku. Druhá stěžovatelka předložila přehled svých ústních podání přednesených před Nejvyšším soudem, která se mimo jiné odvolávala na článek 8 Úmluvy.

Soud opakuje, že aby bylo možné považovat vnitrostátní prostředky nápravy za vyčerpané, musí stěžovatelé svou stížnost „alespoň substantivně“ vznést na vnitrostátní úrovni způsobem, který vnitrostátním soudům poskytne možnost napravit tvrzené porušení (viz, kromě mnoha jiných, rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 3. 2014, *Vučković a další proti Srbsku*, č. 17153/11 a 29 dalších, bod 75).

Soud je přesvědčen, že stížnost stěžovatelů týkající se rodinného života byla dostatečně vznesena na vnitrostátní úrovni, aby vnitrostátní soudy měly možnost napravit údajné porušení článku 8.

Stížnost stěžovatelů proto není nepřijatelná z důvodu nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Stížnost není ani zjevně neopodstatněná, ani nepřijatelná z jiných důvodů uvedených v článku 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

Ve věci samé

Podání stran

Posouzení Soudem

(a) Obecné zásady

Obecné zásady platné pro právo na respektování rodinného života v situacích, kdy dochází k odloučení rodičů a dětí, byly shrnuty ve věci *Strand Lobben* (citováno výše, body 202-213).

(b) Použití těchto zásad na tento případ

(i) Zda došlo k zásahu

Strany se shodují na tom, že opatření přijatá za účelem odebrání X a Y z péče prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky představují zásah do jejich práva na respektování rodinného života. Soud nevidí důvod, proč by měl rozhodnout jinak. Soud navíc konstatuje, že nelze zpochybnit, že opatření zasáhla také do práva třetí stěžovatelky a čtvrtého stěžovatele na respektování jejich rodinného života. Došlo tedy k zásahu do práva na respektování rodinného života zaručeného článkem 8 Úmluvy.

(ii) Zda byl zásah v souladu se zákonem

Soud konstatuje, že základ pro odebrání z péče byl jasně stanoven ve vnitrostátním právu (viz bod 54 výše). Nejvyšší soud ve svém rozsudku konstatoval, že navzdory procesním vadám při počátečním vyřizování věci orgány sociální péče, na které si první dva stěžovatelé stěžovali, byly podmínky pro zbavení péče přesto splněny. Soud nevidí důvod, proč by měl konstatovat opak. Zásah byl tedy v souladu se zákonem.

(iii) Zda zásah sledoval legitimní cíl

Soud je přesvědčen, že zásah do práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života sledoval legitimní cíl ochrany zdraví a morálky a práv ostatních.

(iv) Zda byl zásah v demokratické společnosti nezbytný

V případě, jako je tento, rozhodují vnitrostátní orgány o zájmech, které je často obtížné sladit, a to o zájmech dítěte a zájmech jeho biologických rodičů (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 6. 2019, *Haddad proti Španělsku*, č. 16572/17, bod 58). Při hledání rovnováhy mezi těmito různými zájmy musí být prvořadým hlediskem nejlepší zájem dítěte (viz *Moretti a Benedetti*, citováno výše, bod 67; rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 4. 2021, *Vavříčka a ostatní proti České republice*, č. 47621/13 a 5 dalších, body 287-8; a *Strand Lobben*, citováno výše, bod 204). Kromě toho musí být vnitrostátním orgánům při hledání této rovnováhy nutně poskytnut prostor pro uvážení (viz výše citovaný rozsudek *Strand Lobben*, bod 211).

Na úvod, pokud jde o námitky prvního stěžovatele vůči skutkovému stavu zjištěnému vnitrostátními soudy (viz body 69-70 výše), Soud opakuje, že pokud proběhlo vnitrostátní řízení, není úkolem Soudu nahrazovat posouzení skutkového stavu vnitrostátními soudy svým vlastním posouzením a zpravidla je na těchto soudech, aby posoudily důkazy, které jim byly předloženy.

Soud má za to, že Nejvyšší soud nezaložil své rozhodnutí o zbavení péče prvními dvěma stěžovateli na zjištění, že obvinění proti prvnímu stěžovateli jsou pravdivá, jak tvrdí první dva stěžovatelé. Naopak, Nejvyšší soud uznal konečnou závaznost zprošťujícího rozsudku prvního stěžovatele, ale poznamenal, že tento zprošťující rozsudek sám o sobě nemůže být určující pro výsledek řízení o péči o děti. Přistoupil k posouzení skutkových okolností případu a dostupných znaleckých důkazů, aniž by se dále zabýval trestním řízením proti prvnímu stěžovateli nebo údajným trestným jednáním z jeho strany.

Podmínění odsouzení v trestním řízení vysokým důkazním standardem a výklad pochybností v tomto ohledu ve prospěch obžalovaného je nedílnou součástí Úmluvy i evropské právní tradice. Stejně vysoký důkazní standard však obecně neplatí a v některých případech by neměl platit mimo rámec trestního řízení. V případě ochrany dětí je úkolem orgánů péče o děti výhledově vyhodnotit rizika pro nejlepší zájmy dětí, nikoli prvky trestní viny. Při tomto posuzování by orgány neměly být povinny prokázat trestněprávní nedbalost nebo ohrožení nade vší pochybnost, aby odůvodnily přijetí opatření

na ochranu dětí před škodlivými situacemi (viz například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 4. 2000, *L. proti Finsku*, č. 25651/94, bod 127). Opačný závěr by vážně podkopal schopnost orgánů plnit svou pozitivní povinnost chránit život a blaho dětí (viz kromě mnoha jiných, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 6. 2019, *A. a B. proti Chorvatsku*, č. 7144/15, body 106-113, a rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 2. 2021 *X. a další proti Bulharsku*, č. 22457/16, body 176-192). Zohlednění všech skutečností případu za účelem určení nejlepšího zájmu dětí bylo proto rozumným rozhodnutím vnitrostátních orgánů, které by jinak mohly být považovány za nedbalé při plnění svých povinností chránit nejlepší zájem dětí.

Soud konstatuje, že se nezdá, že by Výbor přehodnotil svůj postoj k návrhu na zbavení péče ve světle osvobozujícího rozsudku prvního stěžovatele (viz *Haddad*, citovaný výše, body 59 - 60). Na rozdíl od situace ve věci *Haddad* však rozhodnutí o zbavení péče prvního a druhého stěžovatele nebylo založeno na obvinění ze sexuálního zneužívání, v souvislosti s nímž byl první stěžovatel v trestním řízení zproštěn obžaloby. Naopak, toto rozhodnutí bylo založeno na velkém množství zpráv, posudků a svědeckých výpovědí, z nichž mnohé byly získány po skončení trestního řízení proti prvnímu stěžovateli a nezávisle na tomto řízení. Zejména byla přikládána značná váha zprávě soudem jmenovaného znalce (viz bod 34 výše), která vycházela z rozhovorů s rodiči, dětmi, pracovníky školy dětí, pěstouny a dětskými psychology, z psychologických posudků rodičů a z pozorování dětí během kontaktů s druhou stěžovatelkou a pěstouny. Tato zpráva byla získána po skončení trestního řízení. Závěry zprávy (viz bod 34 výše), které první a druhý stěžovatel nepožadovali zvrátit prostřednictvím nového posouzení, bylo, že jejich rodičovské schopnosti jsou nedostatečné, že nejsou schopni pečovat o děti způsobem, který by chránil jejich pocit bezpečí a pohody, a že děti si zjevně přejí zůstat u svých pěstounů. Tato zjištění byla dále podpořena dalšími znaleckými posudky.

Soud poznamenává, že Nejvyšší soud vytkl odvolacímu soudu, že před vynesemím rozsudku děti znovu osobně nevyslechl a místo toho vycházel z pohovoru s dětmi, který se uskutečnil před osmi měsíci, a že z tohoto pohovoru vyvodil neodůvodněné závěry, které byly v rozporu se závěry zprávy soudem ustanoveného znalce a mnoha dalších zpráv ve věci (viz bod 41 výše). Vnitrostátní občanskoprávní řízení však nepředpokládá výslech svědků před Nejvyšším soudem, a proto Nejvyšší soud sám děti osobně nevyslechl. Tuto skutečnost výslovně zohlednil Nejvyšší soud, který poznamenal, že navzdory tomu důležitost vyřešení věci bez dalších průtahů v zájmu dětí, které se v té době již delší dobu nacházely v nejistotě, odůvodňuje, aby rozsudek odvolacího soudu nebyl zrušen, ale aby byl změněn. Soud shledal, že tento závěr byl přiměřený a dostatečně odůvodněný a učiněný v rámci prostoru pro uvážení členského státu. Skutečnost, že děti nebyly před Nejvyšším soudem osobně vyslechnuty, byla navíc kompenzována tím, že před Nejvyšším soudem byly jako důkazy předloženy nové dokumenty - dokumenty, které byly získány po vydání rozsudku odvolacího soudu, včetně nových zpráv od opatrovníků dětí, orgánů péče o děti, školy dětí a dětské nemocnice, datovaných od listopadu 2019 do února 2020. Rozsudek Nejvyššího soudu z března 2020 tedy vycházel z nejnovějších znaleckých posudků (viz *a contrario* výše citovaný rozsudek *Strand Lobben*, bod 222). Podobně byl původní rozsudek Okresního soudu v Reykjavíku vydán pouhé dva měsíce po předložení zprávy soudem jmenovaného znalce, ačkoli řízení před soudem prvního a druhého stupně bylo pozdrženo zrušením prvního rozsudku okresního soudu z procesních důvodů (viz body 35-37 výše).

Soud oceňuje, že v tomto případě šlo o vyvažování protichůdných zájmů ve velmi složité a choulostivé situaci. V takových situacích, kdy bylo prokázáno, že vnitrostátní orgány jednaly s dostatečnou pečlivostí, získaly relevantní důkazy a posudky od odborníků a vycházely z nich a přikládaly prvořadý význam nejlepšímu zájmu dotčených dětí, by Soud potřeboval pádné důvody, aby nahradil posouzení orgánů svým vlastním posouzením.

Soud si je vědom složité provázanosti dotčených rodinných vztahů a domnívá se, že vnitrostátní

orgány měly právo zohlednit zájem sourozenců nebýt od sebe odloučeni a přihlédnout k tomu, že matka nadále žije v manželství s otcem a zjevně ho podporuje.

Před podáním návrhu na zbavení péče o děti se vnitrostátní orgány několikrát pokusily přijmout méně omezující opatření (viz výše citovaný rozsudek *Strand Lobben*, bod 211, a tam uvedené zdroje). Byly učiněny pokusy o dočasné odebrání dětí z domova, poskytnutí podpory druhé stěžovatelce a opětovné začlenění dětí do domova (viz odstavce 16-17 výše). Vnitrostátní orgány tedy prozkoumaly možnost méně omezujících opatření před tím, než navrhly zbavení péče. Přestože v řízení před Výborem byly zjištěny určité nedostatky (viz odstavec 43 výše), Soud shledává, že počáteční opatření v oblasti péče o dítě a následné řízení o zbavení péče jako celek prokázaly dostatečnou pečlivost ze strany orgánů. Řízení o zbavení péče navíc provázely přiměřené procesní záruky, každý z rodičů byl zastoupen advokátem a dětem byl ustanoven opatrovník (viz výše citovaný rozsudek *Strand Lobben*, bod 207).

Na rozdíl od situace ve věci *Strand Lobben* (citované výše) se tento případ netýká nevratného opatření spočívajícího v osvojení dětí a definitivním oddělení od jejich biologických rodičů. Odebrání z péče, ačkoli se v zásadě jedná o trvalé opatření, může být na žádost rodičů nebo dětí po dvanácti měsících přezkoumáno (viz bod 54 výše). V případě změny okolností by tedy mohla být péče znovu přiznána jednomu z rodičů nebo oběma rodičům, pokud by to bylo považováno za nejlepší zájem dětí. Druhá stěžovatelka měla v průběhu řízení práva na styk s dětmi a navzdory odnětí z péče jej nadále má, stejně jako babičky dětí (viz *a contrario* výše citovaný rozsudek *Scozzari a Giunta*, bod 170). Pokud jde o tvrzení prvního stěžovatele týkající se toho, že mu nebylo přiznáno právo na styk (viz bod 71 výše), Soud opakuje závěry Nejvyššího soudu. Tento soud považoval za jasně prokázané, že obě děti mají z prvního stěžovatele vážný strach a že jejich zdraví a vývoj by mohly být ohroženy, pokud by byly v jeho péči kvůli jeho chování, které by jim mohlo způsobit vážnou újmu ve smyslu § 29 odst. 1 písm. d) zákona o ochraně dětí (viz bod 45 výše). Soud se proto domnívá, že vnitrostátní orgány byly oprávněny zaujmout stanovisko, že první stěžovatel by neměl mít právo na styk se svými dětmi.

Pokud jde o oprávněnost druhé stěžovatelky podat stížnost jménem obou dětí, jedná se o otázku spojenou s meritem věci (viz bod 63 výše). Soud připomíná, že pokud u něj podal návrh biologický rodič jménem svého dítěte, může se stát, že Soud zjistí existenci protichůdných zájmů rodiče a dítěte (viz bod 62 výše). Soud se domnívá, že za okolností projednávaného případu takový střet zájmů zjevně může nastat. Kromě toho je třeba poznamenat, že na vnitrostátní úrovni byl dětem v řízení ustanoven opatrovník (viz body 25 a 27 výše). Tento opatrovník s dětmi osobně hovořil a vypovídal před vnitrostátními soudy (viz výše citovaný rozsudek *E. M. a ostatní*, body 63-65).

Soud proto dospěl k závěru, že předběžná námitka vlády je opodstatněná a že stížnosti druhé stěžovatelky jménem dětí jsou *ratione personae* neslučitelné s ustanoveními Úmluvy ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) a musí být zamítnuty podle článku 35 odst. 4.

(v) *Závěr*

Výše uvedené úvahy jsou dostatečné k tomu, aby Soud mohl dospět k závěru, že vnitrostátní orgány jednaly v rámci svého prostoru pro uvážení, když shledaly, že bylo nezbytné odejmout děti z péče prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky za účelem ochrany dotčených oprávněných zájmů.

Nedošlo tedy k porušení práva prvního a druhého žalobce na respektování jejich rodinného života.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ,

1. Slučuje stížnosti,
2. Připojuje předběžnou námitku vlády ohledně aktivní legitimace prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky k podání stížnosti jménem třetí stěžovatelky a čtvrtého stěžovatele k věcnému projednání a vyhovuje jí,
3. Prohlašuje stížnost pod článkem 8 Úmluvy za přijatelnou, pokud jde o prvního stěžovatele a druhou stěžovatelku a zbytek stížnosti č. 31856/20 prohlašuje za nepřijatelnou,
4. Shledává, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

(Zpracovala JUDr. Martina Grochová)